

МІКРОСКОПІЧНІ ГРИБИ - ДЕСТРУКТОРИ СТІНОВОГО ПОКРИТТЯ ІНТЕР'ЄРУ ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ м. КИЄВА

І. В. ДОМБРОВСЬКА¹, І. М. МАЛИНОВСЬКА²

¹ННЦ «Інститут біології», Київський національний
університет імені Тараса Шевченка

²Національний авіаційний університет, м. Київ

Проведено мікологічний аналіз ділянок пошкодження стінового покриття інтер'єру приміщення костелу св. Миколая м. Києва. Виявлено 15 видів мітоспорових грибів та по 1 виду зигоміцетів та аскоміцетів у кількості від 10^2 - 10^4 КУО/г до 10^3 - 10^7 КУО/г. Ступінь пошкодження залежав від чисельності угруповання грибів та їх представництва.

Ключові слова: мікроскопічні гриби, пам'ятки архітектури, пошкодження.

Вступ. У сучасному антропогенному середовищі мікроскопічні гриби завдають великих збитків будівлям різного призначення. Водночас, проблема біопшкоджень тісно пов'язана з екологією людини через те, що деструктори різних матеріалів часто є умовно патогенними мікроорганізмами, здатними викликати захворювання людини [1-3]. Пам'ятки архітектури, що активно використовуються, потребують особливої уваги серед об'єктів досліджень біопшкоджень матеріалів.

Захист пам'яток культури від деструкції за участю грибів є не тільки актуальною темою, але й нагальною справою. Хоча у позааварійних ситуаціях дослідження біопшкоджень таких споруд практично не здійснюються, існує потреба комплексу заходів, складовою яких є мікологічний контроль. Цього вимагає сучасний підхід до збереження культурного спадку [4].

Тому метою роботи було визначення мікобіоти ділянок пошкодження інтер'єру пам'ятки архітектури у місті Києві - костелу св. Миколая (Зал органної та камерної музики).

Матеріали та методи досліджень. Об'єктами досліджень стали мікроскопічні гриби, виділені з ділянок приміщення з різним рівнем ушкодження.

Матеріалом для досліджень слугували проби штукатурки разом із шаром фарби. Проби відбирали зі стін, скосів вікон, на поверхні яких візуально констатували ушкодження [5]. Вони розрізнялися розташуванням, площею та ознаками: спостерігали затікання, висоли, здуття, відшарування, лущення, осипання поверхневих та глибоких шарів матеріалів.

Як поживне середовище для виділення грибів використовували картопляно-глюкозний агар та агаризоване середовище Чапека. Морфологічні особливості колоній грибів визначали візуально. Морфологію конідіогенних структур вивчали за допомогою світлової мікроскопії (мікроскоп «Primo Star» компанії Carl Zeiss, $\times 400$). Ізольовані чисті культури грибів ідентифікували за допомогою визначників вітчизняних та зарубіжних авторів [6 - 9].

Результати досліджень та їх обговорення. Мікроскопічні гриби з пошкодженого стінового покриття приміщення костелу св. Миколая були представлені широким спектром, що налічує 17 видів: *Alternaria alternata* (Fr.) Keissl., *Ulocladium botrytis* Preuss, *Paecilomyces variotii* Bainier, *Eurotium repens* de Bary, *Penicillium brevicompactum* Dierckx, *Aspergillus oryzae* (Ahlb.) Cohn, *Penicillium chrysogenum* Thom, *Penicillium verrucosum* var. *corymbiferum* (Westling) Samson, Stolk & Hadlok, *Penicillium simplicissimum* (Oudem.) Thom, *Cladosporium cladosporioides* (Fresen.) G.A. de Vries, *Stachybotrys* sp., *Absidia corymbifera* (Cohn) Sacc. & Trotter, *Penicillium roseopurpureum* Dierckx, *Mycelia sterilia*, *Aspergillus niger* van Tieghem, *Aspergillus flavipes* (Bainier & Sartory) Thom & Church, *Trichoderma harzianum* Rifai. Угруповання грибів на уражених ділянках характеризувались різним якісним та кількісним складом (табл.1).

Мікобіота пошкодження приміщення костелу св. Миколая (м. Київ)

№	Місце розташування	Тип ушкодження	Мікроміцети	Кількість КУО/г
1	Права колона нефу	Затікання, висоли, лущення покриття	<i>Alternaria alternata</i> , <i>Ulocladium botrytis</i> , <i>Paecilomyces variotii</i> , <i>Eurotium repens</i> , <i>Penicillium brevicompactum</i>	10^3-10^6 10^2-10^3 10^3-10^5 10^4 10^4
2	Ліва колона нефу	Затікання, висоли	<i>Aspergillus oryzae</i> , <i>Penicillium chrysogenum</i> , <i>P. verrucosum</i> var. <i>corymbiferum</i> , <i>Mycelia sterilia</i>	10^2-10^4 10^2 10^3 10^3
3	Стіна першого правого вітражу нефу	Затікання, висоли, лущення покриття	<i>Penicillium simplicissimum</i> <i>Alternaria alternata</i> , <i>Cladosporium cladosporioides</i>	10^3 10^3-10^6 10^3-10^4
4	Стіна третього правого вітражу нефу	Затікання, висоли, відшарування покриття	<i>Stachybotrys</i> sp., <i>Penicillium brevicompactum</i> , <i>Alternaria alternata</i> ,	10^3-10^5 10^2 10^3-10^5
5	Ліва колона трансепту	Затікання, висоли	<i>Absidia corymbifera</i> , <i>Penicillium chrysogenum</i>	10^2-10^4 10^2-10^3
6	Стіна під хорами	Затікання, висоли, відшарування покриття	<i>Ulocladium botrytis</i> , <i>Penicillium roseopurpureum</i>	10^3-10^6 10^3-10^4
7	Стіна за конфесіоналом	Затікання, висоли	<i>Eurotium repens</i> , <i>Cladosporium cladosporioides</i> , <i>Mycelia sterilia</i>	10^3 10^3-10^4 10^2
8	Каплиця під центральним залом	Відшарування покриття	<i>Aspergillus niger</i> , <i>Aspergillus flavipes</i> , <i>Alternaria alternata</i> , <i>Trichoderma harzianum</i>	10^3-10^7 10^3-10^6 10^3-10^6 10^3-10^5

Простежувалась залежність кількості видів та типу ушкодження. Затікання та висоли характерні для невеликих асоціацій видів, а відшарування покриття, як правило свідчить про більш широке представництво і відповідно більший ступінь ураження (рис.1-4).

Рис. 1 Ділянка 1. Покриття правої колони нефу.

Рис. 2 Ділянка 3. Покриття стіни першого правого вітражу нефу

Рис. 3 Ділянка 4. Покриття стіни третього правого вітражу нефу.

Рис. 4 Ділянка 6. Стіна під хорами.

Ділянки, що зображені на рисунках 1 та 2 характеризувалися найбільшим спектром видів, що може свідчити про високий рівень небезпеки руйнації.

Спостерігали також ураження, спричинені угрупованнями з трьох видів мікроміцетів, з яких *Stachybotrys sp.* не є типовим представником літобіонтних видів і майже не зустрічається у таких біотопах (рис. 3). Зображена на рисунку 4 ділянка має дуже високий ступінь ураження, що спричинено двома видами мікроорганізмів *Ulocladium botrytis* та *Penicillium roseopurpureum*, до того ж останній був виділений лише на цій ділянці.

Найчастіше зустрічалися наступні мікроміцети: *Alternaria alternata* (на 4 з 8 ділянок), *Ulocladium botrytis* (на 2 з 8 ділянок), *Cladosporium cladosporioides* (на 2 з 8 ділянок), *Penicillium chrysogenum* (на 2 з 8 ділянок), *Eurotium repens* (на 2 з 8 ділянок).

За загальним вмістом переважали наступні види: *Aspergillus niger* 10^3 - 10^7 КУО/г, *Alternaria alternata* та *Ulocladium botrytis* 10^3 - 10^6 КУО/г, *Paecilomyces variotii* 10^3 - 10^5 КУО/г, *Cladosporium cladosporioides* та *Penicillium brevicompactum* 10^3 - 10^4 КУО/г, *Aspergillus oryzae* та *Absidia corymbifera* 10^2 - 10^4 КУО/г.

Більшість представників виділеної мікобіоти є звичайними ґрунтовими мікроорганізмами та сапротрофами, але деякі з них можуть бути небезпечними збудниками опортуністичних хвороб, мікозів та мікогенних алергій. Наприклад, гриби роду *Alternaria* досить поширені у природі. Види цього роду є патогенами рослин або сапротрофами на органічних рештках. Також ці гриби колонізують збіднені за органікою субстрати, тому їх вважають одними із фонових для житлових приміщень. Спори грибів роду *Alternaria* можуть бути причиною алергій, коли пороговий показник концентрації спор у повітрі складає близько 100 КУО/м³. Більш висока концентрація алергену у навколишньому середовищі є фактором ризику і може сприяти розвитку мікогенної алергії [10].

Також небезпечними патогенними та умовно патогенними грибами, що викликають опортуністичні мікози, визнано *Paecilomyces variotii*, *Aspergillus niger*, *Trichoderma spp.*, *Penicillium chrysogenum* [11-14]. Спори цих видів

грибів, знаходячись у повітрі приміщень, становлять потенційну небезпеку для людей зі зниженим імунітетом і схильних до алергічних захворювань.

Загалом за інтенсивного розвитку будь-яких мікроскопічних грибів, коли вражаються найрізноманітніші частини споруд, може виникати «синдром хворих будинків» («sick building syndrome») [15].

Крім того, що серед виділених видів багато таких, які доволі часто зустрічаються на кам'янистих субстратах та будівлях, зокрема, *Penicillium chrysogenum*, *Penicillium verrucosum var corymbiferum*, *Alternaria alternata*, *Cladosporium cladosporioides*, *Aspergillus niger*. встановлено ряд видів, які раніше не зустрічалися у подібних біотопах, зокрема *Eurotium repens*, *Stachybotrys sp.* та види, що рідко зустрічаються на техногенних субстратах - *Penicillium simplicissimum*, *Penicillium roseopurpureum*, *Penicillium brevicompactum*, *Aspergillus flavipes*. Наявність нових видів для даного біотопу та видів, що рідко зустрічаються, свідчить про високу пристосованість грибів та можливе набуття ними більш агресивних властивостей.

ВИСНОВКИ

1. З пошкодженого стінового покриття приміщення костелу св. Миколая виділено 15 видів мітоспорових грибів родів *Alternaria*, *Ulocladium*, *Penicillium*, *Cladosporium*, *Aspergillus*, *Stachybotrys*, *Trichoderma*, по 1 виду роду *Absidia* відділу *Zygomycota* та роду *Eurotium* відділу *Ascomycota*.

2. Найчастіше зустрічаються гриби видів *Alternaria alternata*, *Ulocladium botrytis*, *Cladosporium cladosporioides*, *Penicillium chrysogenum*, *Eurotium repens*.

3. За кількістю переважають гриби видів *Aspergillus niger* 10^3 - 10^7 КУО/г , *Alternaria alternata* та *Ulocladium botrytis* 10^3 - 10^6 КУО/г, *Paecilomyces variotii* 10^3 - 10^5 КУО/г, *Cladosporium cladosporioides* та *Penicillium brevicompactum* 10^3 - 10^4 КУО/г, *Aspergillus oryzae* та *Absidia corymbifera* 10^2 - 10^4 КУО/г.

4. Ступінь пошкодження будівлі залежить від чисельності угруповання грибів та їх видової приналежності.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Шумилова Л. П. Микроскопические грибы как показатель экологического состояния городской среды / Л. П. Шумилова, Н. Г. Куимова // Иммунопатология, аллергология, инфектология: Экология грибов и человека. – 2010. – №1. – С. 79–80.
2. Микогенная аллергия у жителей помещений, пораженных микромицетами / [Козлова Я. И., Васильева Н. В., Чилина Г. А. и др.] // Проблемы медицинской микологии. – 2008. – Т.10, №2. – С. 17–22.
3. Марфенина О. Е. Потенциально патогенные грибы в среде обитания человека (анализ современных данных) / О. Е. Марфенина, Г. М. Фомичева // Успехи медицинской микологии. – 2007. – Т.9. – С. 57–59.
4. Смоляницкая О. Л. Микромицеты как потенциальные агенты биоповреждения культурных ценностей и стратегия защиты от них в Государственном Эрмитаже: Автореф. дис. на канд. биол. наук. – М., 2007. – 26 с.
5. Защита строительных конструкций, зданий и сооружений от агрессивных химических и биологических воздействий окружающей среды, приложение В. – РВСН 20-01-2006 Санкт-Петербург (ТСН 20-303-2006 Санкт-Петербург).
6. Саттон Д. Определитель патогенных и условно-патогенных грибов / Д. Саттон, А. Фотергилл, М. Ринальди // Под ред. И. Р. Дорожкойвой . – М.: Мир, 2001. – 468 с.
7. Domsh K. M. Compendium of Soil Fungi / K. M. Domsh, W. Gams, T. Anderson. – 2nd ed. – London, UK: Academic Press, 1993. – 860 p.
8. Билай В. И. Аспергиллы. Определитель / В. И. Билай, Э. З. Коваль. – К.: Наукова думка, 1988. – 204 с.
9. Samson R. A. *Penicillium* subgenus *Penicillium*: new taxonomic schemes. Mycotoxins and other extrolites / R. A. Samson, J. C. Frisvad // Studies in Mycology. – 2004. – N 49. – 257 p.

10. Ганнибал Ф. Б. Токсигенность, аллергенность и таксономия грибов рода *Alternaria* / Ф. Б. Ганнибал // Успехи медицинской микологии. – 2003. – Т. 1. – С. 189–190.
11. Houbraken J. Identification of *Paecilomyces variotii* in clinical samples and settings / J. Houbraken, P. E. Verweij, A. J. Rijs // J Clin. Microbiol. – 2010. – №48, 8. – P. 2754-2761.
12. Mishra G. S. Chronic bilateral otomycosis caused by *Aspergillus niger* / G. S. Mishra, M. Niral, M. Pal // Mycoses. – 2004. – №47, 1-2. – P. 82-84.
13. Invasive infections due to *Trichoderma species* / [Chouaki T., Lavarde V., Lachaud L. et al.] // Clin Infect Dis. – 2002. – №35, 11. – P. 1360-1367.
14. López-Martínez R. Case report: cutaneous penicilliosis due to *Penicillium chrysogenum* / R. López-Martínez, L. Neumann, A. González-Mendoza // Mycoses. – 1994. – №2, 4. – P. 347-349.
15. Joshi S.M. The sick building syndrome / S.M. Joshi // Indian J Occup Environ Med. – 2008. – №12, 2. – P. 61–64.

МИКРОСКОПИЧЕСКИЕ ГРИБЫ-ДЕСТРУКТОРЫ СТЕНОВОГО ПОКРЫТИЯ ИНТЕРЬЕРА ПАМЯТНИКА АРХИТЕКТУРЫ Г. КИЕВА

И.В. Домбровская¹, И.М. Малиновская²

¹УНЦ «Институт биологии», Киевский национальный
университет имени Тараса Шевченко,

²Национальный авиационный университет, г. Киев

Проведен микологический анализ участков повреждения стенового покрытия интерьера помещения костела св. Николая г. Киева. Выявлено 15 видов митоспоровых грибов и по 1 виду зигомицетов и аскомицетов в количестве от 10^2 - 10^4 КОЕ/г до 10^3 - 10^7 КОЕ/г. Степень повреждения зависела от численности ассоциации грибов и их представительства.

Ключевые слова: микроскопические грибы, памятники архитектуры, повреждения.

***MICROSCOPIC FUNGI – WALL COATING DESTRUCTORS OF
ATTRACTION ARCHITECTURE IN KYIV***

I. V. Dombrovska¹, I. M. Malinovska²

¹Institute of Biology, Taras Shevchenko Kyiv University

²National Aviation University, Kyiv

Mycological analysis was carried out damaged sections of wall covering interior space of the church of St. Nicholas in Kyiv. We found 15 species of mitosporic fungi, 1 species zygomycetes and 1 species ascomycetes in an amount of 10^2 - 10^4 CFU/g to 10^3 - 10^7 CFU/g. The degree of damage depended on the number of groups fungi and their representation.

Key words: *microscopic fungi, architectural monuments, damage.*